

Citarea ca tehnică persuasivă în predica părintelui Cleopa

Andreea RĂȘCANU

Dans ce texte il s'agit de la citation comme technique de la persuasion. J'ai traité la citation dans les interview du moine Cleopa. J'ai lu beaucoup d'interview mais j'ai cité seulement le volume 9, dans la série «Ne vorbește Părintele Ceopa».

1. Citarea ca element de intertextualitate

Am pornit de la a considera *citarea* drept un element de *intertextualitate*, drept pentru care am început prin definirea acestui termen în concepția lui Michael Riffaterre și a lui Gerard Genette.

Michael Riffaterre denumește *intertextualitatea*¹ drept “modalitatea prin care textul intră în relație cu toate celelalte texte ce-i pot fi asociate”.

Gerard Genette² consideră că *intertextualitatea* desemnează “relațiile de coprezență pe care un text le poate stabili cu texte anterioare (*intertextualitatea* “cătrela înapoi”), pe calea citatului, plagiatului sau aluziei”.

Orice formă de imitație, reluare, transformare literară este *eo ipso intertextualitate*³.

În *Discursul repetat, cod intertextual al literaturii postmoderne*, Ileana Alexandrescu⁴ vorbește despre *intertextualitate implicită* și *intertextualitate explicită*.

Intertextualitatea implicită presupune: aspectul general al unei opere, teme culturale (eventuale dictoane, proverbe sau discursuri politice) subiecte la modă reperabile la nivelul aluziei în memoria cititorului prin grefarea lor pe noul text.

Intertextualitatea explicită, manifestată ca act de rescriere a unor texte, de numire a unor surse sau referințe sau de imitare, se obține prin: *citare, reluare, ajustare de fragmente, teme, scene, personaje*, folosirea *notelor marginale, intrapaginale și infrapaginale*, *citarea* surselor de inspirație, folosirea ghilimelelor ca semne grafice cu intenție ilocuționară din partea autorului, apelul la termeni tehnici, metafore, cu intenții evaluative sau ironice.

2. Citarea ca element de discurs repetat

Conceptul de «discurs repetat» este teoretizat de Coșeriu și dezvoltat de Stelian Dumitrăcel. Identificat de Coșeriu, cu prilejul descrierii limbii funcționale, în cadrul limbii

¹ Valeriu Stancu, *Paratextul. Poetica discursului laminar în comunicarea artistică*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2006, p. 28 [=Stancu, *Paratextul*].

² Stancu, *Paratextul*, p. 28.

³ Stancu, *Paratextul*, p. 29.

⁴ Ileana Alexandrescu, *Discursul repetat, cod intertextual al literaturii postmoderne. Aplicație pe Levantul*, Editura ALFA, Iași, 2007, p. 171.

sincronice și discutat în opoziție cu tehnica liberă a vorbirii (care cuprinde elementele constitutive ale limbii și regulile «actuale» cu privire la modificarea și combinarea lor), discursul repetat reprezintă «*tot ceea ce în vorbirea unei comunități se repetă într-o formă mai mult sau mai puțin identică sub formă de discurs deja făcut sau combinare mai mult sau mai puțin fixă, ca fragment, lung sau scurt a „ceea ce s-a spus deja”*»⁵. Discursul repetat poate fi un „*citat*”: repetarea unor fragmente de texte – literare sau altele – cunoscute ca atare. Predica ca formă de discurs religios cuprinde numeroase *citate* din Sfânta Scriptură sau din Filocalie.

În vorbire, tehnica liberă se împletește cu discursul repetat, ceea ce rezultă putând fi comparat cu «un fel de pictură simultan». În viziunea lui Coșeriu, «un discurs concret poate fi analog adeseori unui tablou realizat, în parte ca [un] colaj»⁶; în tablou, pe lângă porțiuni executate cu tehnica pictorului care pictează, pot exista deopotrivă fragmente luate din alte tablouri, pictate de către alți pictori»⁷, observații sintetizate ulterior astfel: «vorbirea este ca un fel de pictură cu colaj simultan, adică, în parte, este tehnică actuală și în parte sunt bucați de vorbire deja existente și duse, ca să zicem așa, de tradiție, în toate aceste *expresii, locuțiuni fixe, în proverbe, citate* s.a.m.d.»⁸.

E. Coșeriu oferă apoi exemple de fapte de limbă aparținând discursului repetat : *citate* – «repetarea unor fragmente de texte literare sau altele – cunoscute ca atare», *proverbe, locuțiuni fixe, wellerisme*, adică expresii introduse de (sau însoțite de) unele formule» și care «au pretenția că se referă la o reacție verbală a cuiva într-o anumită situație», anumite *sintagme, perifraze lexicale*, formule tradiționale de comparație, cu precizarea că ultimele trei ar putea constitui «un compartiment autonom al competenței idiomatice»⁹.

Ca procedeu, acesta se opune tehnicii libere a discursului, pentru că elementele acestora nu sunt structurabile, comutabile în domeniul lor specific și nu pot realiza «opoziții funcționale în interiorul tehnicii idiomatice», ci doar la nivelul așa ziselor forme ale «literaturii», ale jocurilor de limbaj. În schimb, combinațiile lor, adică unitățile discursului repetat, adesea «corespund funcțional unor unități de diferite niveluri ale tehnicii libere și sînt comutabile, drept pentru care pot fi considerate ca unități «neanalizabile» ale aceleiași tehnici.¹⁰ Totuși anumite forme ale discursului repetat (*citatele celebre și proverbele, wellerismele*) nu aparțin tehnicii idiomatice.

În articolul *Preliminarii la o tipologie a textelor românești. Abordare dintr-o perspectivă integralistă*, Simina-Maria Dan¹¹, în discutarea problematicii situării textelor

⁵ Eugeniu Eugeniu Coșeriu, *Lecții de lingvistică generală*, Traducere din spaniolă de Eugenia Bojoga, Cuvînt înainte de Mircea Borcilă, Editura Arc, 2000, p.106-108 [Coșeriu, *Lecții*].

⁶ Pentru o aplicație a conceptului de *colaj*, vezi Cristinel Munteanu, *Un vechi precursor al lui Eugen Coșeriu în privința tehnicii colajului: (Pseudo) Hermogenes din Tarsus*, în Cristinel Munteanu (editor), *Discursul repetat*, Institutul European, p. 175.

⁷ Coșeriu, *Lecții*, p. 259.

⁸ Eugen Coșeriu, *Prelegeri și conferințe*, Editura, p. 55.

⁹ Coșeriu, *Lecții*, p. 259-262.

¹⁰ *Ibidem*, p.261.

¹¹ Simina-Maria Dan, *Preliminarii la o tipologie a textelor românești. Abordare dintr-o perspectivă integralistă*, http://www.upm.ro/facultati_departamente/stiinte_litere/conferinte/situl_integrare_eurpeana/Lucrari3/

în ierarhia nivelurilor limbii și raportul dintre libertate și «fixare» idiomatică, discută problematica la nivel de «semantică structurală» a lui Eugeniu Coșeriu. Savantul român distinge între «*la technique du discours*» care ar cuprinde «*les unités lexicales et grammaticales (lexèmes, catégories, morphèmes) et les règles pour leur modification et combinaison dans la phrase, c'est-à-dire, les «mots» et les instruments et procédés lexicaux et grammaticaux*», pe de o parte, și «*le discours répété*», care ar include «*tout ce qui est traditionnellement figé «expression», «phrase» ou «locution» et dont les éléments constitutifs ne sont pas remplaçables ou re-combinables selon les règles actuelles de la langue*», pe de altă parte. Coșeriu împarte unitățile «discursului repetat» în trei categorii, în funcție de «gradul combinabilității lor» și de «nivelurile la care acestea sunt comutabile»:

Perifrazele lexicale (echivalente ale cuvintelor), adică unitățile comutabile în cadrul frazei, substituibile prin cuvinte «simple», care se situează la nivelul lexical propriu-zis: *pe de rost, nul și neavenit, a-și aduce aminte* etc. Ele corespund astfel cunoscutelor «locuțiuni» din gramatica tradițională românească.

Sintagmele stereotipe (echivalente ale sintagmelor), comutabile și ele în cadrul frazei, însă substituibile doar cu alte sintagme din cadrul «tehnicii (libere a) discursului» și situabile, din acest motiv, la nivel sintagmatic» *a tăia frunze la cîini, a face cu ou și cu oțet, a da cu oiștea-n gard* ș.a.m.d. În frazeologia internațională, aceste construcții sunt denumite «unități frazeologice», iar, atunci când sunt caracteristice doar unei anumite limbi, poartă numele de «*expresii idiomatice*».

Locuțiunile (adică frazele sau textemele, ca substitute ale frazelor/textelor), comutabile doar în plan transfrastic și doar cu elemente ale discursului echivalente cu o frază sau cu un text: «*Ces unités – afirma Coșeriu – ne sont [...] interprétées qu'au niveau des phrases et des textes, indépendamment de la «transparence» de leurs éléments constitutifs. Ce sont, en réalité, des «textes» et des fragments de textes, qui, au fond, constituent des documents littéraires: une forme de la littérature (au sens large, comprenait aussi ideologie, morale etc.) englobée et transmise par la tradition linguistique*». Potrivit fondatorului integralismului, din această categorie fac parte *enunțurile metaforice, proverbele, dictoanele, maximele «wellerismele»* (construcțiile de tipul *cum spunea cel care...*), așa-zisele *refranes* din tradiția populară spaniolă, *citatele* din autori cunoscuți etc.

Prin lucrarea de față, ne propunem să prezentăm rezultatele unei analize privind prezența în discursul religios românesc a enunțurilor aparținând discursului repetat, observate mai ales prin prisma deconstrucției și restructurării acestuia, potrivit celor patru «figuri de construcție» analizate de Quintilian: *detractio* (=suprimare), *adiectio* (=adăugare), *immutatio* (înlocuire) și *transmutatio* (permutare de termeni). Pentru această lucrare, ne-am rezumat la observarea citatelor din volumul 9, seria *Ne vorbește Părintele Cleopa*. Trebuie precizat faptul că aceste texte au fost înregistrate pe casete, adunate de Arhim. Ioanichie Bălan, texte adunate de la unii credincioși și de la ucenicii apropiați ai părintelui spre folosul de obște al tuturor. Iată câteva dintre capitolele principale cuprinse în acest volum și analizate în această lucrare: «Cuvînt la Nașterea Domnului», «Cuvînt la

romana/Texte_limbrom4/53_simina%20dan_sibiu.pdf, apud, E. Coșeriu, *Structure lexicale et enseignement du vocabulaire*, în *Actes du Premier Colloque International de Linguistique appliquée*, p. 571-572.

Soborul Maicii Domnului», ambele înregistrate în anul 1970, «Despre Anul Nou și calendar », «Cuvînt despre Rai», «Maria partea cea bună cea buna și-a ales», Cuvînt la cina cea mare».

3. Modificarea discursului aparținînd “discursului repetat”. Cele patru “figuri de construcție” din perspectiva relației emițător – destinatar în discursul religios

Termenul de *figură* se referă la “o înlănțuire de cuvinte diferită de felul de exprimare obișnuit și de acela care ne vine primul în minte”, respectiv la “o formă reînnoită a vorbirii prin meșteșugul artistic”¹².

Consemnăm faptul că am comparat textul Părintelui și sursa biblică pentru a scoate în evidență particularitățile figurilor prezentate.

Detractio – suprimarea

Suprimarea constituie “o figură de construcție” despre care se poate afirma că, avînd rădăcini în vorbire, duce la rezultate ce au tendința să devină ori chiar au devenit, prin elipsă definitivă, formule aparținînd inventarului limbii”¹³. Suprimarea este figura cea mai des folosită în discursul religios.

Vom oferi cîteva exemple de suprimare din cuvintele de învățătura ale Părintelui, evidențierea prin utilizarea caracterelor italice aparținîndu-ne și indicînd segmental ce aparține discursului repetat:

- Așa s-a întîmplat și cînd a ajuns la noi plinirea vremii, primăvara cea duhovnicească a nașterii Domnului, Dumnezeuului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Ea pe toate le-a bucurat, cum a zis *Arhanghelul Gavriil* către păstori: *Iată, vă binevestesc vouă bucurie mare* (Luca 2, 10). S-au bucurat cerul și pămîntul de această primavară și înnoire a neamului omenesc¹⁴, față de “Dar îngerul le-a zis: “Nu vă temeți. Căci, *iată, că binevestesc vouă bucurie mare*, care va fi pentru tot poporul”.

Structura fixă oferă siguranța faptului că ceea ce este transmis nu poate fi contrazis sau încălcat, fapt care motivează frecvența cu care vorbitorii apelează la acest tip de comunicare¹⁵.

- Dar oare de cînd a venit la noi această primavară? Încă de cînd *Dumnezeu* a zis către șarpe despre Eva: *Aceasta îți va zdrobi capul* (Facere 3, 15). Era o proorocie a lui Dumnezeu Tatăl, că prin femeie a căzut neamul omenesc, și tot prin femeie, la plinirea vremii, se va zdrobi capul șarpelui, adică al satanei¹⁶, față de “Dușmănie voi pune între tine și între femeie, între sămînța ta și între sămînța ei; *aceasta îți va zdrobi capul*, iar tu îi vei înțepa călcâiul”.

- Că auzi ce-I spune *satana* în muntele Carantaniei, căci nu știa sigur cine este: *De ești Tu Fiul lui Dumnezeu, zi ca pietrele acestea să se facă pîini* (Matei, 4, 1). Iar altădată, cînd

¹² Quintilian, *Arta oratorică*, apud Stelian Dumistrăcel, *Discursul repetat în textul jurnalistic*, Editura Universității Aexandru. Ioan Cuza, Iași, 2006, p. 127-128 [Dumistrăcel, *Discursul repetat*].

¹³ Dumistrăcel, *Discursul repetat*, p.167.

¹⁴ Pr. Cleopa, *Cuvînt la Nașterea Domnului*, în vol. 9, din seria *Ne vorbește Părintele Cleopa*, p. 7-8.

¹⁵ Gina Necula, *Limba de lemn împotriva imaginarului lingvistic religios în discursul literar. Expresii izgonite*, http://it.it.tuaisi.ro/philipide/asociatia/asociatia_admin/upload/IV_2_Necula.pdf, p. 89.

¹⁶ Pr. Cleopa, *Cuvînt la nașterea Domnului*, vol. 9, din seria *Ne vorbește Părintele Cleopa*, p. 8.

duhul necurat a strigat din îndrăcitul din ținutul gherghesenilor: *Ce ai cu mine, Iisuse, Fiul lui Dumnezeu Celui Preaînalt?* (Luca, 8, 28), față de: “Atunci Iisus a fost dus de Duhul Sfânt în pustiu, ca să fie ispitit de către diavol”, față de: “Și văzând pe Iisus, strigând, a căzut înaintea Lui și cu un glas mare a zis: Și văzînd pe Iisus, strigînd, a căzut înaintea Lui și cu glas mare a zis: *Ce ai cu mine, Iisuse, Fiul lui Dumnezeu Celui Prea Înalt?* Rogu-te, nu mă chinu!”¹⁷

- A spus acestea pentru că diavolul știa *Scriptura* care zice: Eu am zis: *Dumnezei sînteți și toți fii ai Celui Preaînalt* (Psalm 81, 6). Deci satana îl socotea pe Mîntuitorul ca pe un fiu al lui Dumnezeu după dar, asemeni proorocilor și dreptilor către care a fost cuvîntul lui Dumnezeu (Ioan 10, 35), neștiind că este Fiul lui Dumnezeu după ființă, Cel care va prăda iadul și va omorî moartea¹⁸, față de: „Eu am zis: „*Dumnezei sînteți și toți fii ai Celui Preaînalt*”.

- Dar de ce S-a născut Mîntuitorul în Betleem? Era vreo proorocie că Betleemul va fi locul de naștere al lui Iisus Hristos? Era. *Proorocul Miheia* a spus mai înainte cu vreo 4-5000 de ani de venirea lui Hristos în lume: *Și tu, Betleeme, pămîntul lui Iuda, nicidecum nu ești mai mic între voievodatele lui Iuda, căci din tine va ieși Povățuitorul, Care va paște pe poporul Meu Izrael* (Miheia 5, 1; Matei 2, 6)¹⁹, față de: “Și tu, Betleeme, pămîntul lui Iuda, nu ești nicidecum cel mai mic între căpeteniile lui Iuda, căci din tine va ieși *Conducătorul care va paște peste tot poporul Meu Izrael*”. Forma de *căpetenie* este înlocuită cu forma *voievodate*, iar cea de *conducător* cu cea de *povățuitor*.

- Și ducîndu-se în Galileia, s-au așezat în cetatea Nazaret. Dar de ce au venit tocmai la Nazaret? Ca să îplinească *Scriptura*, care zice: *...Nazarinean se va chema*. Dar de la *Sfinții Părinți* aflăm că cuvîntul nazarinean nu există în toată *Scriptura*. Atunci de ce se zice: *Și a venit și a locuit în orașul Nazaret, ca să îplinească ceea ce s-a spus prin prooroci, că Nazarinean se va chema* (Matei 2, 23), față de „Și venind a locuit în orașul numit Nazaret, ca să îplinească ceea ce s-a spus prin prooroci, că *Nazarinean Se va chema*”.

- Și acesta, cînd a văzut că poporul lui Israel – căruia îi ajută Dumnezeu în vremea aceea, că era singurul popor ce se închină adevăratului Dumnezeu – ia țară după țară și popor după popor, și a ajuns lîngă hotarele lui, a fost cuprins de mare spaimă și grijă. De aceea *împăratul Balac* a strîns boierii curții sale din Madiam și a zis: *Poporul acesta mănîncă acum totul împrejurul nostru, cum mănîncă boul iarba cîmpului* (Numerii 22, 4)²⁰, față de „Și au zis către căpeteniile Medianiților: *Poporul acesta mănîncă acum totul împrejurul nostru, cum mănîncă boul iarba cîmpului*”.

- Și a trimis Balac împăratul o delegație peste Eufrat în Mesopotamia, cu mari daruri și cu mare cinste la Valaam din Petor, să vină să-i ajute cu farmecele sale, mai bine zis cu puterea drăcească, să bată pe poporul lui Izrael, că dacă nu, țara lor va fi pierdută. Și l-a dus pe vîrfurile muntelui Petor și acolo i-a făcut jertfelnice. Dar *Valaam*, după ce i-a vorbit Dumnezeu prin gura asinei, în loc să blesteme poporul lui Izrael a început să proorocească cele despre nașterea lui Iisus, zicînd: *Cît sînt de frumoase sălașurile tale, Iacove, corturile*

¹⁷ *Ibidem*, p.14.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, p.19.

²⁰ *Ibidem*, p. 9.

tale, Israele!....o stea răsare din Iacov; un toiag se ridică din Israel și va lovi pe căpeteniile Moabului și pe toți fiii lui Set îi va zdrobi. Din Iacov se va scula Cel ce va sfătui cu putere... (Numerii 24, 5, 17-19)²¹, față de: “Cît sînt de frumoase sălașurile tale, Iacove, corturile tale, Izraele!”), față de: “Îl văd, dar acum încă nu este; îl privesc, dar nu de aproape; o stea răsare din Iacov un toiag se ridică din Israel și va lovi pe căpeteniile Moabului și pe toți fiii lui Set îi va zdrobi; fata de:”²², față de: “Din Iacov se va scula Cel ce va **stăpîni** cu putere și va pierde pe cei ce vor rămîne în cetate”. În toate cazurile informația este suprimată și rămîne informația comună.

- Dar satana s-a înșelat, că nu poate el niciodată să împiedice lucrarea lui Dumnezeu și să întîrzie taina mîntuirii. Că zice dreptul Iov: *El (Dumnezeu) destramă planurile celor vicleni...el prinde pe înțelepți în istețimea lor și sfatul celor înșelători ies prost* (Iov 5, 12-13)²², față de: „*El destramă planurile celor vicleni și cu minile lor nu pot să izbîndească*”, față de: *El prinde pe înțelepți în istețimea lor și sfatul celor înșelători iese prost*”. În primul caz, în textul din Biblie apare mai multă informație față de ceea ce oferă părintele. În cel de-al doilea caz, informațiile coincid, realizîndu-se substituția.

- Dar și prin *Isaia* s-a spus cu 700 de ani mai înainte: *Iată, Fecioara va lua în pîntece și va naște fiu și vor chema numele lui Emanuel, adică cu noi este Dumnezeu* (Isaia, 7, 14)²³, față de: „Pentru aceasta Domnul meu vă va da un semn: *Iată, Fecioara va lua în pîntece și va naște fiu și vor chema numele lui Emanuel, adică cu noi este Dumnezeu*”.

- La Buna Vestire Arhanghelul Gavril I se închină ei de la început: *Bucură-te, ceea ce ești plină de dar, Marie, Domnul este cu tine* (Luca 1, 28)²⁴, față de: „Și intrînd îngerul la ea, a zis: *Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine*. Binecuvîntată ești tu între femei”.

- Vom cere să mai trăim un minut și n-ar să ne mai dea Dumnezeu! Pentru că trecem fără griji viața aceasta și ne încurcăm cu grijile veacului, de parcă am fi nemuritori. Fum sîntem! În toată ziua *Biserica* ne spune: *Omul ca iarba; zilele lui ca floarea cîmpului, așa va înflori* (Psalm 102, 15). I-a spus Dumnezeu lui *Isaia*, pentru toți: *Tot trupul este iarba și slava omului ca floarea ierbii; uscatu-s-a iarba și floarea ei a căzut. Și iarăși: Anii lor ca pînza unui păianjen s-au socotit, și iarăși: Zilele mele ca umbra s-au aplecat și eu ca iarba m-am uscat* ²⁵, față de: „*Omul ca iarba, zilele lui ca floarea cîmpului, așa va înflori*”. Citatul părintelui coincide cu textul psalmului.

- Dar chiar *Mîntuitorul în Evanghelie* zice: *Luați aminte, privegheați și vă rugați* (Marcu 13, 33), față de: “că nu știți cînd va fi acea vreme”. Și dumnezeiescul *Apostol Petru* spune: *Privegheați, că potrivnicul vostru, diavolul, ca un leu umblă, cautînd pe cine să înghită*. (Petru 5, 8) față de: „Fiți treji, privegheați. *Potrivnicul vostru, diavolul, umblă, răcnind ca un leu, căuînd pe cine să înghită*”. Și dumnezeiescul *Prooroc David* de

²¹ *Ibidem*, p. 10.

²² *Ibidem*, p. 12-13.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Pr. Cleopa, *Cuvînt la Soborul Maicii Domnului*, în vol. 9. din seria *Ne vorbește Părintele Cleopa*, p. 33.

²⁵ Pr. Cleopa, *Despre Anul Nou și despre Calendar*, în vol. 9. din seria *Ne vorbește Părintele Cleopa*, p. 44.

asemenea ne spune: *Bine voi cuvînta pe Domnul în toată vremea, pururea lauda Lui în gura mea* (Psalm 33, 1), față de: „*Bine voi cuvînta pe Domnul în toata vremea, pururea lauda Lui în gura mea*”²⁶. În primul caz este adăugată expresia „fiți treji”, ca un sinonim pentru verbul „a priveghea”. În celălalt caz, coincid sursele.

- Ai ales pentru ce s-a citit *Evanghelia* aceasta? Ca să ne învețe că Maica Domnului și-a ales partea cea bună, partea Mariei. Căci Mîntuitorul, cînd Marta alerga să-I facă mîncare și să-I gătească masa, oarecum a muștrătat-o cu pilda Mariei: *Marto, Marto, te grijești și spre multe te silești; dar un lucru trebuiește. Care? Acela pe care-l avea Maria, că stătea la picioarele Domnului. Căci Maria – zice – partea cea bună și-a ales, care nu se va lua de la dînsa* (Luca 10, 38, 42), față de: „Și pe cînd mergeau ei, El a intrat într-un sat, iar o femeie, cu numele Marta, L-a primit în casa ei”, „Dar un lucru trebuie: *Căci Maria partea cea bună și-a ales, care nu se va lua de la ea*”. Informația coincide în cazul ambelor surse citate.

- La urechile noastre vin asemenea vești zilnic. Dar de ce nu? Pentru că n-a plecat la lucru cu rugăciunea în minte! Dacă pleca cu rugăciunea în minte, avea pe îngerul care-l păzea. Căci îngerul pururea ne pazește. Auzi ce spune *proorocul: Străjuiți-va îngerul Domnului împrejurul celor ce se tem de El, și-I va izbăvi pe ei* (Psalm 33, 7)²⁷, față de: „*Străjuiți-va îngerul Domnului împrejurul celor ce se tem de El, și-I va izbăvi pe ei*”²⁸. În acest caz are loc o substituție, informația dată de părinte coincide cu cea din Biblie.

Din punct de vedere pragmatic, din perspectiva manipulării, „reducerea unei părți din corpul unității frazeologice (întregul fiind, așadar, numai evocat) reprezintă o tehnică ce-l soliciță pe cititor/ascultător la un oarecare efort de colaborare, lăsîndu-i, totodată posibilitatea unei (eventuale) opțiuni proprii”, existînd chiar eventualitatea ca „receptorul să fie, pur și simplu, scăpat de sub control”²⁸.

Ca strategii persuasive sunt folosite *empatia, seductia, incitarea*, „păstrarea unui context minim de relevanță” care îi oferă receptorului (eventuala) posibilitate de a reconstitui ansamblul enunțului cu discurs repetat²⁹.

Adiectio - adăugare

În privința modificării enunțurilor aparținînd discursului repetat în discursul religios, adăugarea „poate viza, de regulă, un cuvînt din cuprinsul arhitextului, situație în care putem vorbi de adăugări propriu-zise, de construcție, ce tind să modifice forma canonică, dar și de plasarea enunțului originar într-un context de particularizare”³⁰.

În literatura românească de specialitate³¹ se consideră că se pot recunoaște două tipuri principale de adăugare:

a. completarea de „particularizare” a enunțurilor aparținînd discursului repetat.

²⁶ Pr. Cleopa, *Maria partea cea bună și-a ales*, în vol. 9, din seria *Ne vorbește Părintele Cleopa*, p. 58.

²⁷ Pr. Cleopa, *Maria, partea cea bună*, în vol. 9, din seria *Ne vorbește Părintele Cleopa*, p. 61.

²⁸ S. Dumistrăcel, *Discursul repetat în textul publicistic*, apud Luminița Hoarță Cărăușu, *Retorică și publicistică. „Figurile de construcție” și strategiile persuasive în titlurile de articole din presa românească actuală*, p. 54.

²⁹ S. Dumistrăcel, *Discursul repetat*, p. 137.

³⁰ S. Dumistrăcel, *Discursul repetat*, apud Luminița Hoarță Cărăușu, *Retorică și publicistică*, p. 55.

³¹ *Ibidem*.

b. intervenția în corpul propriu-zis al acestuia, așadar, interpunerea prin dislocare.

Vom oferi, în continuare, câteva exemple de adăugare din cuvintele de învățură ale Părintelui, evidențierea prin utilizarea caracterelor italice aparținându-ne și indicînd segmentul ce aparține discursului repetat:

- Dar cum arată dumnezeieștii Părinți, Maica Domnului a fost logodită pentru două pricini. Prima, pentru că trebuia să fie mințit satana. Cu 700 de ani înainte de venirea Domnului, *Proorocul Isaia*, evanghelistul Vechiului Testament, a spus la capitolul 7, versetul 14: *Iată, fecioara în pîntece va lua și va naște fiu și vor chema numele lui Emanuel, ce se tâlcuiește, cu noi este Dumnezeu*³², față de: „Pentru aceasta Domnul meu vă va da un semn: *Iată, Fecioara va lua în pîntece și va naște fiu și vor chema numele lui Emanuel*”. Informația adusă, în plus, de părinte este că numele Emanuel înseamnă: “cu noi este Dumnezeu”.

- El n-a auzit cuvîntul: *Să nu abați inima mea spre cuvinte de vicleșug, ca să tăgăduiesc răspunsurile* cele din păcate. Cu oamenii cei ce lucrează fărădelege; și nu mă voi însoți cu aleșii lor (Psalm 140, 4-5)³³, față de: „*Să nu abați inima mea spre cuvinte de vicleșug*, ca să-mi dezvinovățesc păcatele mele; iar cu oamenii cei care fac fărădelege nu mă voi însoți cu aleșii lor; certa-mă-va dreptul cu milă și mă va muștra, iar untdelemnul păcătoșilor să nu ungă capul meu; ca încă și rugăciunea mea este împotriva vrerii lor”. Ceea ce apare în plus este tăgăduirea răspunsurilor cele din păcate.

Immutatio – substituirea

Substituirea este „figura de construcție”, dominînd „autoritar, cantitativ și ca varietate de formule și implicații”. Al. Graur numește procedeul substituiri „deraiere lexicală”: „Începînd să rostească o frază-clîșeu, pe care toată lumea o cunoaște, al cărei sfîrșit, deci, îl poate ghici oricine, vorbitorul, la un anumit loc, înlocuiește sfîrșitul unui cuvînt cu sfîrșitul altui cuvînt care are același început, păcălește pe auditor și produce un efect comic”.

Strategii persuasive de tipul *empatiei*, *seducției* și *incitării* ce funcționează în cadrul substituiri reflectă faptul că „receptarea este dirijată, spre acceptarea punctului de vedere al emițătorului”³⁴.

Nu au fost găsite exemple de substituire studiate de noi.

Transmutatio – permutarea de termeni

Dintre cele patru „figuri de construcție”, permutarea unor termeni și în enunțuri aparținînd discursului repetat este procedeul cel mai puțin înfîlnit în încercările de a spori expresivitatea citatelor aparținînd discursului religios³⁵.

- *Marele Apostol Pavel* spune: *Răscumpărați vremea, că zilele sînt rele* (Efeseni 5, 16)³⁶, față de: „Răscumpărînd vremea, căci zilele *rele* sunt”. Verbul *a răscumpăra* este folosit într-un caz la imperativ, în celălalt caz la gerunziu.

³² Pr. Cleopa, *Cuvînt la nașterea Domnului*, vol. 9, din seria *Ne vorbește Părintele Cleopa*, p. 12.

³³ Pr. Cleopa, *Cuvînt la cîna cea mare*, vol. 9, din seria *Ne vorbește Părintele Cleopa*, p. 79.

³⁴ S. Dumistrăcel, *Discursul repetat*, apud Luminița Hoarță Carăușu, *Retorică publicistică*, p. 57.

³⁵ *Ibidem*, p. 58.

- Dar cum s-a săvârșit această taină duhovnicească? Nouă ne istorisește *Evangelistul Matei* așa: *Iar nașterea lui Iisus Hristos așa a fost: că logodită fiind Maria, mama Lui, cu Iosif, mai înainte de a fi a ei împreună s-a aflat avînd în pîntece de la Duhul Sfînt* (Matei 1, 18)³⁷, față de: „*Iar nașterea lui Iisus Hristos așa a fost: Maria, mama Lui, fiind logodită cu Iosif, fără să fi fost înainte împreună, s-a aflat în pîntece de la Duhul Sfînt*”.

Din perspectivă pragmatică, producerea citatelor după schema acestei „figuri de construcție” „comportă un efort sporit din partea emițătorului”, procedeul fiind, de fapt, unul care „poate să deturneze atenția cititorului „pasiv” de la mesaj, diminuînd influențarea, pe fondul efectelor de fatic și expresivitate”³⁸.

Ceea ce este comun tuturor textelor studiate de noi reprezintă faptul că citatele sunt extrase din Biblie (citate biblice) și cîteva citate din Sfinți Părinți extrase din Filocalie (citate patristice). Argumentul autorității guvernează toate aceste citate, argument cu funcție persuasivă, pertinența fiind un concept pragmatic, studiat de noi în lucrarea de licență: *Strategii argumentative și persuasive în discursul politic*.

Funcția persuasivă a fost studiată, în parte, pentru fiecare figură extrasă din texte. Să nu uităm faptul că citatul poate fi studiat ca un silogism, în care se pleacă de la o premisă (sau mai multe) și se ajunge la o concluzie (mai multe concluzii).

Rolurile citatului, care pot fi studiate, sunt numeroase. Părintele, prin aceste citate explicitează, sintetizează cele spuse anterior, întărește, accentuează, oferă informații, lămurește (nu trebuie uitată funcția teologică, ideologică).

Prin citat părintele urmărește formarea conduitei morale, modelarea comportamentelor educative, componenta didactică). Și, nu în ultimul rînd, citatul asigură coeziunea textului. Toate aceste roluri pot fi studiate, mult mai în amănunt, într-o altă intervenție. Tehnica citatului a mai fost studiată de noi, de data aceasta în discursul politic. Acolo autoritatea este reprezentată Constituția României.

Diferența între discursul politic și cel religios este că, în cazul celui religios aderarea se face prin credință, în schimb, în cazul celui politic, lucrurile se complică. Ceea ce este comun celor două tipuri de discurs este faptul că tehnica citării este folosită pentru a persuadea auditoriul.

Concluzii

Studiul nostru își propune să prezinte rezultatele unei analize privind prezența enunțurilor aparținînd „discursului repetat” în discursul religios, în speță în cuvintele de învățătură ale părintelui Cleopa. Ne-am limitat la observarea, citatelor din cîteva cuvinte de învățătură de-ale părintelui din vol. 9, seria *Ne vorbește Părintele Cleopa*. Citatele aparținînd „discursului repetat” au fost interpretate mai ales din prisma destructurării și restructurării acestuia potrivit celor patru „figuri de

³⁶ Pr. Cleopa, *Despre Anul Nou și Despre Calendar*, în vol. 9, din seria *Ne vorbește Părintele Cleopa*, p. 44.

³⁷ Pr. Cleopa, *Cuvînt la Nașterea Domnului*, în vol. 9, din seria *Ne vorbește Părintele Cleopa*, p. 12.

³⁸ *Ibidem*.

construcție” analizate de Quintilian: *detractio* („suprimare”), *adiectio* („adăugare”), *immutatio* („înlocuire”) și *transmutatio* („permutare de termeni”).

Bibliografie

Izvoare

Ne vorbește Părintele Cleopa, vol. III, cu îngrijirea Arhim. Ioanichie Bălan, Editura Episcopiei Romanului, 1996

Ne vorbește Părintele Cleopa, vol. V, cu îngrijirea Arhim. Ioanichie Bălan, Editura Episcopiei Romanului, 1996

Ne vorbește Părintele Cleopa, vol. XI, Editura Mănăstirii Sihăstria, 1994

Surse secundare

Alexandrescu, Ileana, *Discursul repetat, cod intertextual al literaturii române postmoderne*.

Aplicație pe Levantul, de Mircea Cărtărescu, Editura ALFA, Iași, 2007

Coșeriu, Eugeniu, *Lecții de lingvistică generală*, Traducere din spaniolă de Eugenia Bojoga, Cuvînt înainte de Mircea Borcilă, Editura Arc, 2000 [Coșeriu, *Lecții*]

Coșeriu, Eugen, *Prelegeri și Conferințe*, Institutul de Filologie Română, “A. Philippide”, Iași, 1992-1993

Dumistrăcel, Stelian, *Discursul repetat în textul jurnalistic*, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2006 [Dumistrăcel, *Discursul repetat*]

Munteanu, Cristinel (editor), *Discursul repetat între alteritate și creativitate*, volum omagial Stelian Dumistrăcel, Institutul European, Iași, 2007

Stancu, Valeriu, *Paratextul. Poetica discursului liminar în comunicarea artistică*, Editura Universității “Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2006

http://iit.tuaisi.ro/philipide/asociatia/asociatia_admin/upload/IV_2_Necula.pdf, Gina Necula, *Limba de lemn împotriva imaginarii lingvistice religioase în discursul literar. Expresii izgonite*

http://iit.tuiai.ro/philipide/asociatia/asociatia_admin/upload/IV_1_hoartacarusu.pdf, Luminița Hoarță Carăușu, *Retică și pragmatică publicistică. “Figuri de construcție” și strategii persuasive în titlurile de articole din presa românească actuală*

http://www.upm.ro/facultati_departamente/stiinte_litere/conferinte/situl_integrare_europeana/Lucrari3/romana/Texte_lib.rom4/53_simina%20dan_sibiu.pdf, Simina-Maria Dan, *Preliminarii la o tipologie a textelor românești. Abordare din perspectivă integralistă*